

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PIRMININKO VYTAUTO GREIČIAUS IŽANGOS ŽODIS

Lietuvoje kaip teisės sistemos reformos išdava pradėta baudžiamosios teisės pertvarka vyks dar ne vienerius metus. Tą rodo jau vien ilgametė diskusija, rimta teisinė polemika, nesiliaujanti net ir priėmus Baudžiamąjį ir Baudžiamojo proceso kodeksus. Naujasis Baudžiamasis kodeksas – neabejotinai pažangus teisės aktas. Jis parengtas atsižvelgiant į šiuolaikinės visuomenės raidos tendencijas, tarptautinės teisės normas, kitų valstybių patirtį. Bet, kaip sakoma, tobulumui ribų nėra. Taigi natūralu, kad priėmus naują teisės aktą kyla daugybė jo taikymo problemų.

Pabandžius modeliuoti naują praktinių situacijų reglamentavimą, išryškėjo gana daug trūkumų – spragų, prieštaringumų, nesiderinančių su kodekso sisteminiu pobūdžiu. Suprantama, siekiant jas ištaisyti problemų neturėtų kilti, nes jos gana aiškios ir išsamiau jų aptarinėti nebūtina. Kitoms spręsti reikėjo pasirengti iš anksto, kad atitinkamų normų taikymas nestrigtų, būtų sklandus ir veiksmingas. Tai ir buvo daroma. Tiesa, būtų galima kalbėti ir apie kai kuriuos principinius – efektyvumo, pagrįstumo, savalaikiškumo prasme abejotinus įstatymais aprobuotos ir šiandien jau veikiančios baudžiamosios politikos klausimus. Tačiau – tai daugiau politinio apsisprendimo, politinės valios sritis, ir prireiks laiko, praktinio pagrindimo norint atlikti atitinkamas korektyvas.

Nors, kaip minėjau, apie kai kurių normų efektyvumą kalbėti dabar, kol jos nėra išbandytos praktiškai, galima tik hipotetiškai, apie kitų – gana kategoriškai. Todėl buvo racionalu ilgai nelaukiant atskleisti dar nepradėjusio galioti kodekso klaidas, susisteminti jas ir diskutuoti dėl galimų jų pašalinimo būdų, tikslingumo daryti tai kuo skubiau. Svarbiausia buvo nustatyti šio darbo prioritetus, eiliškumą. Būtent šios iniciatyvos Aukščiausiasis Teismas ir ėmėsi. Tiesa, apsiribota tik tais trūkumais, kurie nesusiję su conceptualiais klausimais, nors, aišku, ir dėl jų būtų galima diskutuoti, taip pat atsisakyta smulkesnių redakcinių pastabų. Ilgų ir nuodugnių svarstymų rezultatai (o svarstymai vyko visų grandžių teismuose) leido išskirti ir sugrupuoti esmines naujojo BK taikymo problemas. Kalbėti teko apie teisinio reguliavimo spragas, nepritaikomas ar sunkiai pritaikomas nuostatas, kai kuriais atvejais gal net alogišką reglamentavimą, nuostatas, neatitinkančias valstybės baudžiamosios politikos prioritetų, neaiškiai suformuluotas normas, kurių taikymas akivaizdžiai sukeltų sunkumų, ir kita.

Antai Aukščiausiojo Teismo iniciatyva sudaryta darbo grupė, kuri analizavo baudžiamųjų kodeksų reglamentavimą ir jo taikymo perspektyvas, tarp kitų išvelgė ir tokias problemas:

- BK 6 straipsnio pataisomis siūlyta praplėsti valstybės interesų apsaugos principą įtvirtinančią normą, neapsiribojant vien BK 114–128 straipsniuose įvardytais nusikaltimais;
- atkreiptas dėmesys į faktinės ir juridinės klaidos problemą, kuri naujajame BK nereguluojama;
- aktyvių diskusijų kilo ir dėl bausmės – atėmimas dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla, kuri kodekse suformuluota per siaurai (tokia bausmė neleidžia atimti specialią teisę, jei ji nesusijusi su profesionalia darbine veikla);
- kaip nepakankamai nuoseklus kodekso sistemoje, taigi ir nepakankamai logiškas, svarstytas BK 39 straipsnis, prieštaraujantis bausmės skyrimo nuostatoms, taip pat BK 74 straipsnis. Jis numato, kad baudžiamojo

poveikio priemonių nevykdymas yra nusikaltimas, už kurį kyla baudžiamoji atsakomybė pagal 234 straipsnį. Tačiau tokia norma nesiderina su kitomis BK nuostatomis, nes baudžiamoji poveikio priemonė taikoma asmenims, atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės. Todėl svarstyta, ar jų nevykdant neturėtų būti taikomas kitoks mechanizmas – traukimas baudžiamajon atsakomybėn už anksčiau padarytą nusikaltimą;

- dar kartą siūlyta grįžti prie valstybės baudžiamosios politikos prioritetų įprasminimo naujajame BK. Šiuokart reikia konstatuoti, kad naujajame BK visai neatsispindi kovos su organizuotu nusikalstamumu nuostatos. Yra pagrindas prielaidoms, kad toks skyrius „Nusikaltimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“, koks įtvirtintas naujajame BK, dėl neaiškių formuluočių ir bausmių sistemos spragų sunkintų kovą su korupcija;
- naujų korektyvų, idant būtų patikslintos neaiškios formulotės, siūlyta ir BK straipsniuose, numatančiuose atsakomybę už nusikaltimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams;
- racionalu būtų grįžti prie papildomų bausmių, turtinių bausmių didinimo.

Remdamasis Aukščiausiojo Teismo darbo grupės parengto BK pataisų įstatymo projektu Seimas 2003 m. balandžio 10 d. įstatymu Nr. IX–1496 BK padarė apie 50 pakeitimų ir papildymų, tačiau svarbiausieji klausimai, deja, nebuvo paliesti. Buvo įvesti du nauji straipsniai – po vieną į Bendrąją ir Specialiąją dalį, Bendrojoje BK dalyje daugiausia pakeitimų padaryta VI ir VII skyriuose, reguliuojančiuose bausmę ir atleidimą nuo bausmės; Specialiojoje dalyje padaryta apie 30 korektyvų.

Tačiau problemos ne vien šios. Noriu paliesti ir kai kurias Baudžiamąjį kodeksą, Baudžiamąjį proceso kodeksą bei Bausmių vykdymo kodeksą išsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymo trūkumus. Esame pareiškę ne vieną pastabą dėl šio įstatymo projekto. Tačiau į siūlymus neįsigilinus ir neatsižvelgus, mūsų manymu, praktikai labai opios problemos išlieka ir galėtų sukelti rimtų ir nereikalingų sunkumų pradėjus taikyti naująjį BK. Štai savo pastabose atkreipėme dėmesį, kad minėto įstatymo ne tik 4 straipsnio 1 ir 2 dalys, bet ir kiti straipsniai užprogramuoja nuostatas, kurias taikant, manytina, gali kilti problemų. Šiame straipsnyje kalbama apie nusikalstamų veikų perkvalifikavimą. Nurodoma, kad veikų perkvalifikavimas galimas atsižvelgiant į du kriterijus – bausmę švelninančią arba griežtinančią aplinkybę arba kitokiu būdu palengvinančią nusikalstamą veiką padariusio asmens padėtį. Tačiau nuostata „kitokiu būdu palengvina nusikalstamą veiką padariusio asmens teisinę padėtį“ iš esmės liečia tik BK Bendrąją dalį (galimos nedidelės ir retos išimtys) ir paprastai nesuponuoja veikos perkvalifikavimo. Todėl, manau, kad mano minėtos nuostatos nurodymas šio straipsnio 4 dalyje ir jos susiejimas su veikų perkvalifikavimu praktikoje sukels papildomų problemų. Šią nuostatą būtų buvę tikslinga reglamentuoti atskiru straipsniu. Tiesa, tai šiek tiek aptariama kituose straipsniuose, tačiau tai daroma tik procesiniu aspektu. Taip pat, manau, yra pakankamai argumentų teigti, kad gali kilti problemų taikant aptariamo įstatymo 6, 8, 9, 10, 11 straipsnius*.

Taigi kai kurios praktikų iškeltos kodeksų taikymo pereinamajame laikotarpyje problemos išlieka. Turime galvoti ir apie tai. Net neabejoju, kad visus šiuos klausimus dar kartą apsvarsčius kuo platesniame teisėjų būryje, išgirdus jų,

---

* Jau 2003 m. birželio 19 d. įstatymu Nr. IX–1638¹ įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas buvo iš esmės keistas. Pakeisti 4, 5, 10 straipsniai, įstatymas papildytas 10¹ straipsniu, 14 ir 45 straipsniai pripažinti netekusiais galios. Taigi įgyvendintos kai kurios Aukščiausiojo Teismo siūlytos pataisos: patikslinta nusikalstamų veikų, padarytų iki 2003 m. gegužės 1 d., t. y. iki naujųjų Baudžiamąjį ir Baudžiamąjį proceso kodeksų įsigaliojimo, perkvalifikavimo tvarka ir paskirtų bausmių vykdymo tęstinumas, jų pakeitimas, suderinimas ir bausmių skyrimas, kai nusikalstama veika pagal naująjį Baudžiamąjį kodeksą neperkvalifikuojama, bei nustatytas bausmės skyrimas perkvalifikavus nusikalstamą veiką pagal naująjį Baudžiamąjį kodeksą.

teoretikų nuomones, nebus apsieita be atitinkamų išaiškinimų, papildomos metodinės informacijos. Kol kas Aukščiausiajame Teisme pabandžius įvertinti galimas naujojo BK taikymo pirmiausia kilsiančias problemas prieita prie išvados, kad vienas svarbiausių klausimų, su kuriais neišvengiamai ir pirmiausia bus susiduriama pradėjus taikyti šį aktą, – baudžiamųjų įstatymų taikymas atgaline tvarka. Diskusija šiuo klausimu tikrai nepaprasta – kilo ir analizuotas ne vienas probleminis klausimas. Visa tai buvo apibendrinta Senato nutarime „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo kodekso normas, reglamentuojančias baudžiamųjų įstatymų galiojimą laiko atžvilgiu“. Manome, kad tai gera paspartis praktikams, taip pat puiki dirva baudžiamosios teisės mokslo atstovų teoriniams apmąstymams.

Kaip matyti, ir naujasis BK, ir Įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas nėra paprasti ir visiškai aiškūs taikymo požiūriu. Baudžiamųjų įstatymų tobulinimo darbas nesibaigia pradėjus juos taikyti. Teisingiau būtų sakyti – tik prasideda. Todėl viliamės, kad esminiai pakeitimai bus įgyvendinti šių metų pabaigoje arba ateinančiųjų pradžioje.

Tai, kad šiame leidinyje diskutuojama ir bandoma rasti sprendimą, – natūralios ir sveikintinos tendencijos, nes kuo anksčiau ir kuo daugiau problemų, ateityje galinčių kilti praktikoje, pajėgsime išsiaiškinti, tuo didesnį visuomeninį poveikį turės naujieji aktai. Bus sudarytos sąlygos kuo sklandžiau taikyti baudžiamuosius įstatymus, užtikrintas didesnis jų stabilumas, o kartu ir teisinis apibrėžtumas visuomenėje.

